

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384

Форма № Н - 3.04

Національний технічний університет «Харківський політехнічний Інститут»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра (циклова комісія) організації виробництва та управління персоналом

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор (заступник директора)
з навчальної роботи

“_____” _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Стандартизація та сертифікація

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.030601 менеджмент

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація 8.03060102 «Менеджмент інноваційної діяльності»

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Економічний факультет

(назва інституту, факультету, відділення)

2016 – 2021 рік

Робоча програма «Стандартизація та сертифікація» для студентів за напрямом підготовки 6.030601- менеджмент, спеціалізацією 8.03060102 «Менеджмент інноваційної діяльності»

„__29__” __08__, 2016 року- __ с.

доцент кафедри ОВ та УП, к.т.н., доцент Проскурня О.М.

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри (предметної комісії) _____

Організації виробництва та управління персоналом

Протокол від. “__30__” __08__ 2016 року № __1__

Завідувач кафедри (циклової, предметної комісії)_ОВ та УП

_____ (__ Матросов О.Д. _____)
(підпис) (прізвище та ініціали)
 “__” _____ 20__ року

Схвалено методичною комісією вищого навчального закладу за напрямом підготовки (спеціальністю) _____

(шифр, назва)

Протокол від. “__” _____ 20__ року № __

“__” _____ 20__ року Голова _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 1,5	Галузь знань (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.030601 <u>менеджмент</u> (шифр і назва)		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): <u>8.03060102</u> <u>«Менеджмент інноваційної діяльності»</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		5-й	5-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання - реферат (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 54		10-й	10-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 6 самостійної роботи студента – 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Лекції	
		18 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		9 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		15 год.	34 год.
Індивідуальні завдання: 12 год.			
Вид контролю: модульний			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 27/27

для заочної форми навчання – 8/46

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни є ознайомлення студентів із теоретичними засадами управління технологічними процесами виробництва продукції, а також навчання студентів вирішенню типових задач майбутньої професійної діяльності, пов'язаних з розробкою, регламентацією, оцінюванням, удосконаленням стандартів різного рівня та сертифікацією продукції (визначення схем, модулів та порядку сертифікації).

Завдання навчальної дисципліни полягають у наданні студентам знань та умінь відносно:

- основ побудови стандартів;
- підходів до розробки документації;
- визначення впорядкування об'єктів (продукції, робіт, послуг), що створюються в процесі науково-технічної творчої праці;
- встановлення в документах по стандартизації оптимальних організаційно-технічних, загальнотехнічних, технічних і техніко-економічних вимог;
- використання і дотримання оптимальних вимог, встановлених в документах по стандартизації.
- сформуванню системних знань закономірностей проходження сертифікації в законодавчо регульованій та законодавчо нерегульованій сферах;
- ознайомити з інформацією про будову та функції міжнародних організацій з сертифікації продукції, послуг й систем управління якістю.

Знати:

- основні поняття в сфері стандартизації та сертифікації;
- основні методи розробки стандартів підприємства в сфері якості;
- типи стандартів, використовуваних для регламентації та реєстрації результатів технологічних процесів
- Законодавчу базу у сфері стандартизації та сертифікації.
- Основні положення стандартизації та сертифікації.
- Терміни та визначення основних понять у галузі стандартизації та сертифікації.
- Загальну організацію робіт в галузі стандартизації та сертифікації.
- Органи стандартизації та сертифікації в Україні.
- Принципи державної політики у сфері стандартизації та сертифікації.
- Класифікацію стандартів та правила їх прийняття і застосування.
- Нормативні документи в галузі стандартизації та сертифікації.
- Основні положення діяльності Міжнародної організації зі стандартизації (ISO).
- Аспекти міжнародної співпраці в сфері стандартизації та сертифікації.
- Державні стандарти України, гармонізовані з міжнародними стандартами.
- Порядок надання заявок на проведення робіт з сертифікації продукції;
- Модулі сертифікації продукції в Україні та інших країнах

Вміти:

- використовуючи нормативно-технічну документацію, довідкову та науково-технічну літературу, інформаційні технології, скласти алгоритм визначення вимог об'єкту стандартизації

- розробляти документи, що регламентують виконання процесів чи їх окремих стадій і операцій (стандартні операційні процедури);
- визначати та формулювати показники й критерії для об'єктивної і всебічної оцінки якості об'єктів стандартизації;
- Володіти термінологією у галузі стандартизації та сертифікації;
- Оцінювати відповідність нормативних документів діючим стандартам;
- Готувати пропозиції щодо зміни стандартів та інших документів із стандартизації, затверджених на підприємстві;
- Вивчати, систематизувати, узагальнювати та розповсюджувати серед керівництва і структурних підрозділів вітчизняний та зарубіжний досвід у галузі стандартизації, сертифікації та управління якістю продукції;
- Правильно трактувати й використовувати міжнародні стандарти у сфері якості;
- Розробляти на підставі НД та даних щодо організації, її продукції та системи якості базові документи у відповідності з метою та обсягом сертифікації;
- Аналізувати та проводити експертизу документів системи управління якістю організації, що сертифікується;
- Проводити аналіз документів, які застосовуються в сфері сертифікації та підтвердження якості продукції в Україні: сертифікати якості, сертифікат відповідності, декларація відповідності, сертифікат про визнання, паспорт якості продукції та ін...;
- Самостійно оформляти заявки для одержання декларації відповідності та сертифікату відповідності;
- Визначати відповідність продукції нормативному документу;
- Самостійно вибирати схеми сертифікації та оформляти рішення Органу з оцінки відповідності.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи стандартизації.

Конкретні цілі:

Пояснювати що стандартизація здійснюється в цілях:

- підвищення рівня безпеки життя або здоров'я громадян, майна фізичних або юридичних осіб, державного або муніципального майна, екологічної безпеки, безпеки життя або здоров'я тварин і рослин і сприяння дотриманню вимог технічних регламентів.

Пояснювати які послуги в Україні дозволені законодавчо. Пояснювати порядок проведення робіт з стандартизації продукції та послуг. Пояснювати специфіку робіт з стандартизації послуг. Аналізувати проходження процедури стандартизації для різних країн світу. Аналізувати проходження процедури стандартизації для продукції та послуг. Аналізувати види стандартів за їх структурою, повнотою питань, які повинно дати там викладено.

Тема 1 Технічне регулювання в Україні. Основні поняття та визначення в сфері стандартизації. Національні системи стандартизації. Державна система стандартизації, класифікатори продукції.

Тема 2 Види стандартів, їх структура. Міжнародна стандартизація в області управління документацією. Принципи та правила гармонізації національних стандартів

Тема 3 Структура національних стандартів, правила розробки. Стандартизація в зарубіжних країнах

Тема 4 Структура стандартів на продукцію, правила розробки Структура стандартів на технологічну операцію, правила розробки.

Тема 5 Стандартизація послуг, основні етапи та методи.

Змістовий модуль 2. Основи сертифікації

Конкретні цілі:

Пояснювати загальну концепції оцінки відповідності в Україні Аналізувати рівень та підходи до сертифікації продукції в різних країнах. Пояснювати будову та функції Системи сертифікації України. Аналізувати основні терміни та визначення. Пояснювати механізми проведення сертифікації продукції в законодавчо регульованій та в законодавчо нерегульованій сферах. Пояснювати які є нормативні документи при проходженні сертифікації продукції. Пояснювати як заповнювати заяви, паспорти та інші документи. Аналізувати законодавчу базу України, яка регламентує процес сертифікації.

Пояснювати які послуги в Україні дозволені законодавчо. Пояснювати порядок проведення робіт з сертифікації послуг. Пояснювати специфіку робіт з сертифікації послуг. Аналізувати проходження процедури сертифікації для різних видів послуг. Пояснювати порядок проведення робіт з сертифікації систем управління якістю.. Пояснювати специфіку робіт з сертифікації продукції та систем управління якістю. Аналізувати проходження процедури сертифікації для продукції та послуг.

Тема №6: Загальні відомості про сертифікацію. Основні терміни та визначення. Законодавчо регульована сфера. Законодавчо нерегульована сфера. Структура Державної системи сертифікації

Тема №7: Сертифікація продукції. Порядок проведення робіт з сертифікації продукції. Схеми та модулі сертифікації продукції.

Тема № 8: Міжнародна сертифікація. Сертифікація продукції в ЕС. Модулі сертифікації. Сертифікація в Німеччині та Франції. Сертифікація в США, в Японії, Китаї

Тема № 9: Види послуг в Україні. Перелік послуг обов'язкової сертифікації. Сертифікація послуг. Порядок проведення робіт з сертифікації послуг

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	Усьо-го	у тому числі					уь ого	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д	с.р		л	п	ла б	кр	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Основи стандартизації / 0,8 кредиту												
Тема 1. Технічне регулювання в Україні. Основні поняття та визначення в сфері стандартизації. Національні	4	2	1	-		1	5	0,5	0,5			4

системи стандартизації. Державна система стандартизації, класифікатори продукції.												
Тема 2. Види стандартів, їх структура. Міжнародна стандартизація в області управління документацією. Принципи та правила гармонізації національних стандартів	4	2	1			1	4					4
Тема 3. Структура національних стандартів, правила розробки. Стандартизація в зарубіжних країнах	5	2	1			2	5	0,5	0,5			4
Тема 4. Структура стандартів на продукцію, правила розробки Структура стандартів на технологічну операцію, правила розробки.	5	2	1			2	5	0,5	0,5			4
Тема 5. Стандартизація послуг, основні етапи та методи.	5	2	1			2	5	0,5	0,5			4
Разом за змістовим модулем 1	23	10	5			8	24	2	2			20
Змістовий модуль 2. Основи сертифікації / 0.7кредиту												
Тема 6. Загальні відомості про сертифікацію. Основні терміни та визначення. Законодавчо регульована сфера. Законодавчо	4	2	1			1	3	0,5	0,5			2

нерегульована сфера. Структура Державної системи сертифікації												
Тема 7. Сертифікація продукції. Порядок проведення робіт з сертифікації продукції. Схеми та модулі сертифікації продукції.	5	2	1			2	5	0,5	0,5			4
Тема 8. Міжнародна сертифікація. Сертифікація продукції в ЕС. Модулі сертифікації. Сертифікація в Німеччині та Франції. Сертифікація в США, в Японії, Китаї	5	2	1			2	5	0,5	0,5			4
Тема 9. Види послуг в Україні. Перелік послуг обов'язкової сертифікації. Сертифікація послуг. Порядок проведення робіт з сертифікації послуг	5	2	1			2	5	0,5	0,5			4
Разом за змістовим модулем 2	19	8	4			7	18	2	2			14
ІНДЗ	12		-	-	12	-	12			-	12	
Усього годин за курсом	54	18	9		12	15	54	4	4		12	34

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вивчення основних понять в сфері стандартизації. Розгляд основних законів.	1
2	Вивчення інформації, наведеної на титульних аркушах стандартів. Вивчення категорій і видів стандартів. Визначення і класифікація параметрів якості для обраних об'єктів стандартизації	1
3	Розробка міні стандарту на об'єкт стандартизації (стакан, буси, печатки тощо...)	1
4	Вивчення структури стандартів підприємства	1
5	Розробка міні стандарт на послугу	1
6	Аналіз документів, які застосовуються в сфері сертифікації та підтвердження якості продукції в Україні: сертифікати якості, сертифікат відповідності, декларація відповідності, сертифікат про визнання, паспорт якості продукції та ін...	1
7	Самостійне оформлення заявок для одержання декларації відповідності. Перевірка відповідності продукції	1
8	Самостійний вибір схеми сертифікації Самостійне оформлення рішень Органу з оцінки відповідності.	1
9	Самостійне оформлення заявок для одержання сертифікату відповідності. Визначення порядку сертифікації послуг. Оцінка якості послуг.	1

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Визначення коефіцієнт ритмічності та коефіцієнт стійкості процесів	1
2	Основні нормативні документи в галузі стандартизації України. ДСТУ 1.0-1.2; ДСТУ 1.3-1.4; ДСТУ 1.5-1.6; ДСТУ 1.7-1.9.	1
3	Ідентифікація продукції в Україні. Присвоєння коду. Огляд законодавчої бази в галузі гармонізації стандартів	2
4	Американський та Європейський досвід, системи стандартизації.	2
5	Стандартизація послуг. Нормативна база.	2

6	Порядок визначення в Україні результатів сертифікації імпоротної продукції та систем якості. Загальні положення.	1
7	Інспекційний контроль діяльності акредитованого органу з сертифікації.	2
8	Аудитори з сертифікації в Україні. Вимоги до аудиторів. Аудитори з сертифікації продукції, послуг та систем якості.	2
9	Технічний нагляд за сертифікованою продукцією	2
	Разом	15

9. Індивідуальні завдання

При вивченні курсу студент:

1. обирає тему індивідуального завдання (реферату) (зі списку тем або пропонує іншу тему, яку він хоче вивчати).
2. обов'язково узгоджує обрану тему з викладачем, який відповідає за курс й викладає дисципліну.
3. вивчає літературні джерела та узагальнює інформацію.
4. при необхідності консультується з викладачами.
5. оформляє завдання належним чином.
6. здає завдання й отримує оцінку згідно критеріїв оцінки.

СТРУКТУРА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

1. Титульний аркуш
2. Зміст
3. Вступ.

Обґрунтовується актуальність теми, яка розглядається; визначаються мета й завдання роботи. Об'єм до 3 аркушів А4. Текст: Times New Roman; 14 шрифт; 1,5 інтервал; вирівнювання – по ширині.

4. Основна частина.

Повинна містити кілька розділів, де викладається основні положення по темі завдання. Інформація повинна бути повною та логічно завершеною, містити зноски на джерела інформації. Таблиці, рисунки розташовуються по тексту й згідно правилам оформлення робіт (бути підписані и пронумеровані). Усі розрахунки, які наводяться в тексті повинні мати буквене та числове оформлення. Обов'язково повинно бути представлено економічні розрахунки та показники. Об'єм до 20 аркушів А4.

5. Висновки.

Повинні містити особисту думку студента по темі реферату; обґрунтовані, всебічні висновки з викладеного матеріалу.

Об'єм до 3 аркушів А4.

4. Перелік використаних джерел інформації.

Джерела повинні бути розташовані за алфавітом (спочатку – роботи вітчизняних авторів, потім — зарубіжних). Цитовані джерела позначаються у тексті цифрами (у квадратних дужках). Джерел інформації повинно бути не менш п'яти й оформлені належним чином: автор, назва, вид видання, видавництво, рік видання та кількість сторінок.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

1. Оцінка «відмінно» ставиться студенту, який показав глибокі, усесторонні знання по темі; провів всебічний аналіз матеріалу; обґрунтував особисту думку й запропонував щось нове й перспективне. Максимально 40 балів, мінімально -35.

2. Оцінка «добре» ставиться студенту, який в повному обсязі виконав завдання, але мав декілька принципових помилок або не зміг обґрунтувати особисту думку й запропонувати щось нове й перспективне. (29-34балів)

3. Оцінка «задовільно» ставиться студенту який виконав завдання не в повному обсязі, мало логічно й необґрунтовано з використанням тільки електронного ресурсу інформації. (24-28балів)

4. Оцінка «незадовільно» ставиться студенту, який виконав формально завдання (без аналізу, обґрунтування, узагальнення інформації...) з принциповими відхиленнями й помилками та при усній співбесіді не зміг відповісти на запитання викладача по темі реферату. До 23 балів.

10. Контрольна робота

Для студентів заочної форми навчання передбачено виконання контрольної роботи за даним курсом.

Контрольна робота складається з двох частин: відповіді на теоретичне питання у вигляді реферату з курсу та виконання практичного завдання (розробка стандарту на обрану послугу). Виконання завдання вимагає від студента вміння самостійно працювати з літературними джерелами інформації (посібники, періодичні видання, монографії...); проводити аналіз інформації; визначати важливе та вміти обґрунтовано висловити особисту думку з питання, яке вивчається.

11. Методи навчання

При вивченні курсу залучаються такі методи навчання як рольові ігри; самостійний аналіз інформації; мозковий штурм; форма обміну навчальною інформацією між тим, хто навчає, і тим, хто вчиться; дискусії; пояснювально-ілюстративний; дослідницький.

12. Методи контролю

Тестовий контроль студентів на кожному занятті, виконання практичних завдань: розв'язування задач.

Модульний контроль здійснюється по завершенню вивчення модуля. До підсумкового контролю допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачені навчальною програмою, та при вивченні модуля набрали кількість балів, не меншу за мінімальну.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										ІДЗ (КР)		Сума	
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					40		100	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9					
6	6	6	6	6	5	5	10	10					

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Приклад за виконання курсового проекту (роботи)

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
до _____	до _____	до _____	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки для виконання індивідуальної роботи з дисципліни «Стандартизація та сертифікація» для студентів денної форми навчання економічного факультету / Уклад. О.М. Проскурня – Х.: НТУ «ХП», 2016. – 1 с.
2. Методичні вказівки для виконання практичних занять з дисципліни «Стандартизація та сертифікація» для студентів денної форми навчання економічного факультету / Уклад. О.М. Проскурня – Х.: НТУ «ХП», 2016. – 36 с.

15. Рекомендована література

Базова

- 1 Закон України "Про захист прав споживачів" від 12.05.98 р. №1024- XII-ВВР.
- 2.Закон України "Про внесення змін в Закон України "Про захист прав споживачів" від 01.12.2005 р. № 3161 –IV.
- Закон України "Про стандарти, технічні регламенти і процедури оцінки відповідності" від 01.12.2005 р. №3164-1V.
- 3.Закон України "Про стандартизацію" від 17.05.2001 р. №2408-111.
- 4.Закон України "Про акредитацію органів по оцінці відповідності" від 17.05.2001 р.

№2407-111.

5. Закон України "Про підтвердження відповідності" від 17.05.2001р. №2406-111.

6. Декрет Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію" від 10.05.93 р. №46-93.

7. Закон України "Про внесення змін в Декрет Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію" від 11.06.97 р. №333/97-ВР.

8. Ухвала КМУ від 29.11.2001г. №1599 "Про затвердження опису і правил застосування національного знаку відповідності".

9. Ухвала КМУ від 29.03.2002 р. №376 "Про затвердження Порядку надання органам по сертифікації повноважень на проведення робіт по підтвердженню відповідності в законодавчо регульованій сфері".

10. Ухвала КМУ від 13.03.2002 р. №288 "Про затвердження переліків центральних органів виконавчої влади, на які покладаються функції технічного регулювання в певних сферах діяльності і розробка технічних регламентів".

11. Ухвала КМУ від 11.04.2002 р. №485 "Про затвердження правил визначення вартості робіт по підтвердженню відповідності в законодавчо-регульованій сфері".

12. Басаков М.И. Сертификация продукции и услуг с основами стандартизации и метрологии. - ИЦ «Март», 2000. - 256 с.

13. Амирджанянц Ф.А., Мигачев Б.С., Назаров Н.Г., Сычев Е.И. Методы оценки эффективности сертификации. – К.: Школа, 2004. - 264 с.

14. Басаков М.И. Основы сертификации, метрологии и стандартизации. - Феникс, 2002. – 191 с.

15. Бичківський Р.В., Столярчук П.Г., Сопільник Р.Г., Друзюк В.К. Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація. – Львів НУЛП: 2004. – 559 с.

16. Бичківський Р.В., Столярчук П.Г., Сопільник Р.Г., Друзюк В.К. -Сертифікація. Львів: 2001. – 264 с.

17. Бичківський Р.В., Столярчук П.Г. Управління якістю. Сертифікація. – К.: Школа: 2005. – 429 с.

18. Богуслаев В.А., Жеманюк П.Д. Система качества промышленного предприятия. Базовые основы сертификации – теория. – Запорожье: АО «Мотор Січ», 1996. – 184 с.

19. Боженко Л.И. Метрологія, стандартизація, сертифікація та акредитація. – Львів: Афіша, 2004. – 323 с.

20. Бойцов В.В. Экономические основы сертификации. –К.: Вища школа, 2003. – 391 с.

21. Брун М., Георги Д. Управление качеством: затраты и выгоды // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – № 1. – С. 70-75.

22. Гаврилюк В.І., Кукляк М.Л. Взаємозамінність стандартизації і технічні вимірювання. – К.: УМК ВО, 1990. – 626 с.

23. Гребенников И.Г., Мялица А.К. Качество и сертификация промышленной продукции. – Х.: ХАИ, 2000. – 394 с.

24. Девид Бодди, "Основы управления качеством", Санкт-Петербург, "Питер", 1999 год. "Новости ИСО 9000", М. - 1995 г.

25. Дружинин Г.В. Методы оценки и планирования качества. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 160 с.

26. Зиньковская Н.В., Макаренко М.В., Сельская О.В. Сертификация: теория и практика. – М.: Приор, 2002. – 192 с.

27. Золотокин В.М. Методы анализа качества продукции. – М.: Финансы, 2005. – 214 с.

28. Исаев Л.К. Метрологія и стандартизація в сертифікації. –М.: ИПК, Издательство стандартов, 2003. – 169 с.

- 29.Иванова В.Л. Межгосударственные стандарты. Справочник. – Львов: Леонорм, 2005. – 526 с.
- 30.Кайфман Ю.В., Сердюков І.Г. Державна система сертифікації України: методи, правила організації діяльності. – К.: Львів, 1995, - 276 с.
- 31.Кондрашов С.И., Константинова Л.В., Буденный М.М. Сертификация и подтверждение соответствия в Украине.- Х.: НТУ «ХПИ», 2006. – 367
- 32.Крылова Г.Д. Зарубежный опыт управления качеством. –М.: Изд. Стандартов, 2002. – 140 с.
- 33.Купряков Е.М. Сертификация промышленной продукции. – М.: Высшая школа, 2005.- 288 с.
- 34.Леонова Т.И. Управление затратами на качество продукции. – С.-Петербург: Издательство СПбГУЭФ, 2000. – 325 с.
- 35.Мищенко С. и др. Сертификация продукции в Украине // Стандарты и качество. – 2001. – № 7-8. – С. 79-81.
- 36.Мозолюк В.О. Система управління якістю. – НУК, 2005. – 103 с.
- 37.Никифоров А.Д., Бойцова В.В. Инженерные методы обеспечения качества в стекольной промышленности. – М.: Дрофа, 2002. – 384 с.
- 38.Никифоров А.Д. Управление качеством. – М.: Дрофа, 2004. – 720 с.
- 39.Орлов П.А. Менеджмент качества и сертификация продукции. –Х.: «Инжек», 2004. – 304 с.
- 40.Павлище В.Т., Рубичев Н.А. Комплекс нормативных и технических документов по подготовке сертификации систем качества продукции на основе международных стандартов ИСО серии 9000. –Рига.: Внештогиздат, 2000. – 685 с.
- 41.Рахлин К.М., Скрипко Л.Е. Принципы планирования и учета затрат на качество // Стандарты и качество. – 2000. – № 3. – С. 82-87.
- 42.Саранча Г.А. Метрологія, стандартизація та сертифікація. – К.: Либідь, 1999. – 256 с.
- 43.Сергеев А.Г., Латышев М.В. Сертификация. – М.: «Логос», 2000. – 248с.
- 44.Скорняков Э.П. Управление качеством и конкурентоспособностью промышленной продукции на основе патентных исследований. – М.: ИНИЦ Роспатента, 2002. – 162 с.
- 45.Фомичев С.К. Основы управления качеством. Учебное пособие. – К.: МАУП, 2002. – 192 с.
- 46.Фомин В.Н. Квалиметрия. Управление качеством. Сертификация. – М.: «Тандем», 2000. – 319 с.
47. Коваленко Св.М, Коваленко С.М. Левашова І.Г., Еременко Р.Ф. сертифікація та стандартизація фармацевтичної продукції. – Х.: «НФаУ», 2012. – 320 с.

16. Інформаційні ресурси

1. [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
2. [http:// nbuv.gov.ua](http://nbuv.gov.ua)
3. [http:// otherreferats.allbest.r](http://otherreferats.allbest.r)
4. <http://www.hgcsms.kharkov.ua>
5. <http://www.razreshu.ua/>
6. <http://www.express.meridian.html>
7. <http://www.opec.ua/library/>
8. [http:// www.dssu.gov.ua](http://www.dssu.gov.ua) (офіційний сайт Державного Комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики)